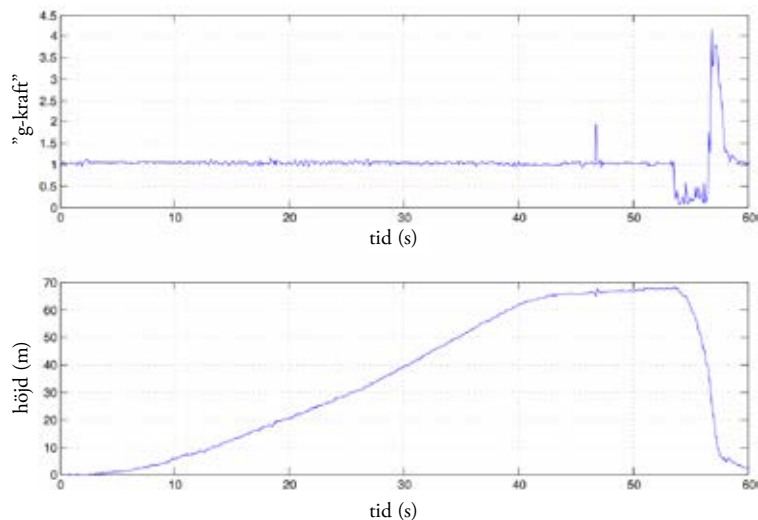

GRUPP A

Fritt fall

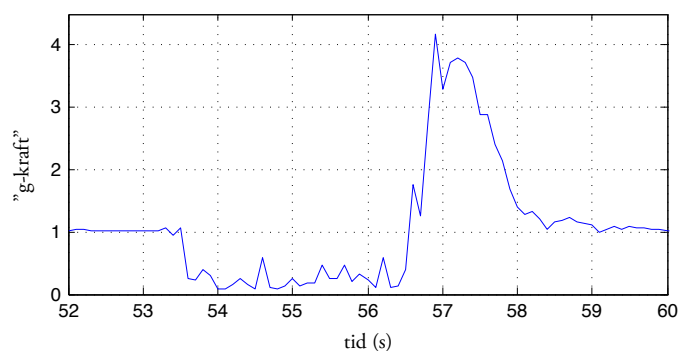

Före besöket:

Hur långt är det till horisonten om man är 80 m.ö.h.? Titta på en karta i förväg och försök räkna ut hur långt man borde kunna se åt olika håll när man sitter högst upp.

Titta på grafen ovan över höjd, h , som funktion av tiden, t . Hur stor är medelhastigheten under uppfarten?

Grafen nedan visar själva fallet och inbromsningen i lite mer detalj. Hur långt faller man under 3 sekunders fritt fall? Vilken fart kommer man upp i? Vilken acceleration behövs för att bromsa fallet på 1 sekund?

Åk, känn efter och undersök:

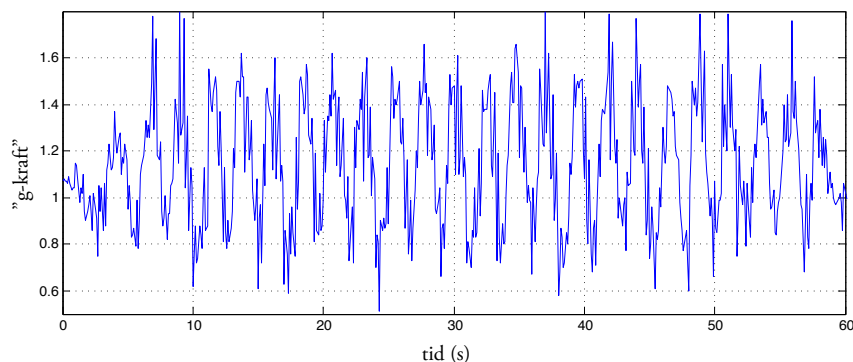
Hur långt kan du se högst uppifrån? Stämmer det med dina beräkningar och när du tittade på kartan innan besöket?

Från marken: Mät tiden från att man släpps till början av inbromsningen. Stämmer dina observationer med uppgifterna från grafen?

Ta med en mugg vatten under turen. Håll den stadigt mot bygelns under hela fallet. (Försök låta bli att rycka till när du börjar falla). Vad händer med vattnet i muggen under fallet? Försök förklara vad du ser.

GRUPP A

Rock jet

Åk, känn efter och undersök:

Hur många gånger åker man över ett krön på ett varv? Hur känns det när du åker över ett krön eller genom en dal?

Grafen ovan visar hur kraften uppåt från sätet varierar med tiden. Hur lång tid tar det att åka ett varv?

Om du åker med ett litet syskon, spelar det någon roll vem som sitter innerst eller ytterst? Motivera svaret.

Mät och räkna:

Hur stor blir centripetalaccelerationen om diametern är 11 m?

Tekopparna

Åk, känn efter och undersök:

Observera turen. Försök att följa en persons rörelse. Rita en skiss av hur personen rör sig under turen.

Ta med ett gosedjurslod och eventuellt en mjuk gradskiva under turen. (Undvik att rotera själva koppen)

I vilka lägen hänger gosedjurslodet ut som mest/minst?

Vilken är den största/minsta vinkeln under turen?

Hur lång tid tar ett varv för hela plattan?

Hur ofta är man nära tekannan när man åker?

Mät och räkna:

Utifrån de uppmätta (största/minsta) vinklarna beräkna accelerationen vid dessa tillfällen.

GRUPP A

Lyckohjul

(Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbanehjulet)

Välj ett av lyckohjulen i parken: Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbanehjulet.

Undersök:

Hur många olika tal finns på hjulet?

Välj fem tal

Observera spelet under 10 spel. Hur stor sannolikhet är det att något av dina nummer skall vinna någon av dessa gånger?

Skriv ned de nummer som vinner.

Hur många gånger ”vann” du?

Hur många gånger ”vann” du och dina klasskamrater totalt?

Hur många är ni?

Hur många gånger förväntar ni er att ha vunnit i genomsnitt?

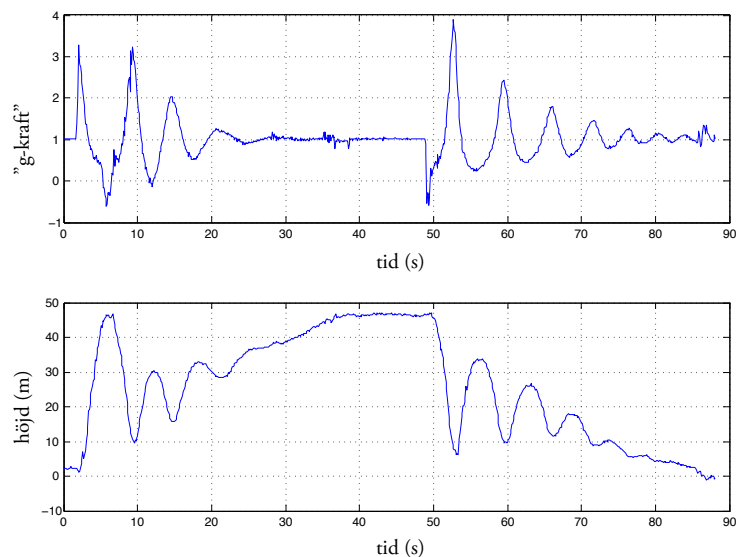
Teknikfrågor:

Hur får man stopp på ett berg- och dalbanetåg? Vilka typer av bromsar finns det och hur fungerar de? Hur fungerar en mekanisk broms? Ge exempel på en attraktion där mekaniska bromsar används. Vad händer om det blir strömavbrott? Gå till Teknik- och fysiktorget och undersök.

Kan du lyfta en berg- och dalbanemotor med en hävstång? Gå till Teknik- och fysiktorget och försök!

GRUPP B

Katapulten

Åk, känn efter och undersök:

Grafen ovan visar accelerometer- och höjddata för Katapulten.

Från marken: försök att identifiera de olika delarna av turen utifrån grafen.

När (var) är kraften på kroppen som störst? (Titta på grafen och känn efter när du åker)

Var är accelerationen störst? (Titta på grafen och känn efter när du åker)

När du vänder längst ner i den andra delen av turen (efter ca 50 s) så är kraften större än när du vänder på samma ställe i den första delen av turen. Varför är det så? (Fundera och fråga vid info-bord)

När är hastigheten noll och i vilka lägen befinner man sig då? När och var är hastigheten mest positiv/mest negativ? (Titta på grafen)

Känner man sig tyngdlös under någon del av turen? (Titta på grafen och känn efter när du åker)

GRUPP B

Kättingflygaren

Före besöket:

Hur långt åker man under ett varv? Det är 2 m mellan de yttre gungorna (16 stycken gungor) när Kättingflygaren är i vila.

Vilka krafter verkar på kroppen när man åker? (Rita i bilden nedan)

Åk, känn efter och undersök:

Ta med en mugg vatten. Sätt den i knät parallellt med sätet.

Observera vattenytan under turen. Vad ser du? Varför blir det så?

Mät och räkna:

Hur lång tid tar ett varv? Mät från marken och använd t.ex. mobiltelefonens stoppur.

Hänger alla gungorna i samma vinkel? Varför/varför inte?

Hur stor är centripetalaccelerationen? (Mät vinkeln i bilden)

Hur stor är radien? Uppskatta från bilden, du vet ju att i vila är avståndet mellan de yttre gungorna 2 meter.

Beräkna omloppstiden från accelerationen och radien. Utnyttja att accelerationen kan skrivas som v^2/r , där v är farten och r är radien i cirkelrörelsen. Stämmer den uträknade omloppstiden med den observerade?

GRUPP B

Vilda musen

Vilda musen på Gröna Lund är byggd igenom en annan attraktion, och de delar ibland stöd för spåren.

Mät och räkna:

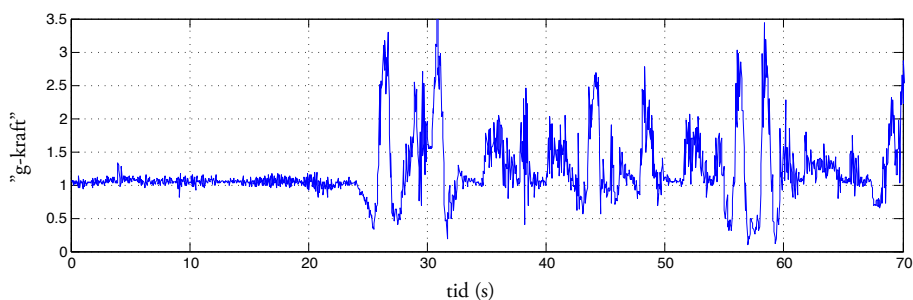
Går alla vagnar lika fort? Prova att ta tid (från marken) på några vagnar mellan två punkter du väljer och jämför tiden för olika tåg. Använd tabellen nedan.

Åk, känn efter och undersök:

Vagnarna är små och rymmer bara 4 personer. Hur påverkar det turen?

Det finns många vagnar samtidigt på spåret. Hur har man gjort för att vagnarna inte ska kunna köra in i varandra? Hur många vagnar kan det finnas samtidigt?

Grafen nedan visar hur "g-kraften" varierar med tiden medan man åker Vilda musen. Försök att identifiera några olika tidpunkter i grafen med platser i banan.

Valda sträckor	Tur 1	2	3	4	5	6	7	8

Frågor - Gymnasiet

GRUPP B

Lyckohjul

(Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbانهjulet)

Välj ett av lyckohjulen i parken: Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbانهjulet.

Undersök:

Hur många olika tal finns på hjulet?

Välj fem tal

Observera spelet under 10 spel. Hur stor sannolikhet är det att något av dina nummer skall vinna någon av dessa gånger?

Skriv ned de nummer som vinner.

Hur många gånger "vann" du?

Hur många gånger "vann" du och dina klasskamrater totalt?

Hur många är ni?

Hur många gånger förväntar ni er att ha vunnit i genomsnitt?

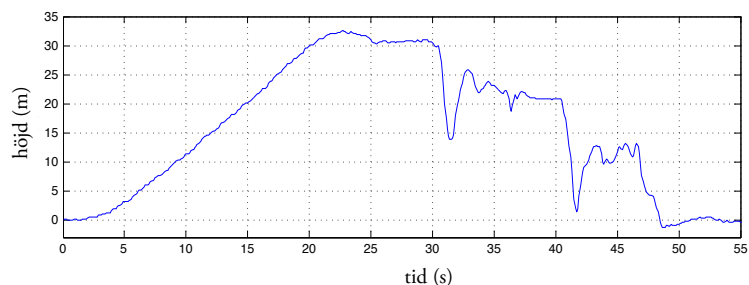
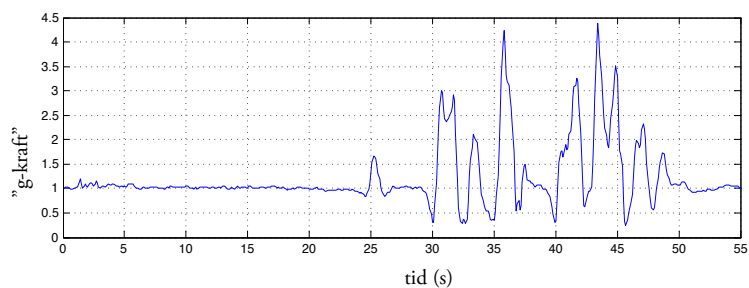
Teknikfrågor:

Hur får man stopp på ett berg- och dalbanetåg? Vilka typer av bromsar finns det och hur fungerar de? Hur fungerar en mekanisk broms? Ge exempel på en attraktion där mekaniska bromsar används. Vad händer om det blir strömavbrott? Gå till Teknik- och fysiktorget och undersök.

Kan du lyfta en berg- och dalbanemotor med en hävstång? Gå till Teknik- och fysiktorget och försök!

GRUPP C

Insane

Före besöket:

Graferna ovan visar ”g-kraft” och höjd som funktion av tiden. Titta på fotot och försök identifiera punkterna A, B och C i fotot med motsvarande punkter i graferna.

När under turen tror du man känner sig tyngst?

Mät och räkna:

Går alla turer lika snabbt? Stå på marken och tag tid (t.ex. med mobiltelefonens stoppur) då vagnen går från punkt A på bilden till punkt B, där vagnen stannar upp, och sedan från B till C. Om du får olika resultat för olika turer, försök förklara varför det blir så! Använd tabellen nedan och fyll i tiden för 8 olika turer.

Punkter	Tid från graf	Tur 1	2	3	4	5	6	7	8
A-B									
B-C									

Åk, känn efter och undersök:

Titta på vagnarna och se hur man har löst tekniken för upphängning!

Observera turen och notera på fotot i vilka lägen vagnarna gungar och snurrar runt. Hur varierar det mellan olika turer. Vad kan det bero på?

Frågor - Gymnasiet

GRUPP C

Flygande elefanterna

Mät och räkna:

Hur lång tid tar ett varv?

Hur långt åker man på ett varv?

Hur fort åker man i Flygande elefanterna? Verkar det rimligt?

Åk, känn efter och undersök:

Ta med ett "gosedjurslod" och sätt det i gungning. Håll sedan handen stilla medan djuret gungar vidare. Beskriv vad som händer!

Om du står på marken bredvid karusellen och observerar någon som åker med ett "gosedjurslod". Beskriv vad som händer? Hur gungar djuret? Varför?

Hur lyfts elefanterna upp i luften under turen? (Tips finns vid Teknik- och fysiktorget).

Tekopparna

Åk, känn efter och undersök:

Observera turen. Försök att följa en persons rörelse. Rita en skiss av hur personen rör sig under turen.

Ta med ett gosedjurslod och eventuellt en mjuk gradskiva under turen. (Undvik att rotera själva koppen)

I vilka lägen hänger gosedjurslodet ut som mest/minst?

Vilken är den största/minsta vinkeln under turen?

Hur lång tid tar ett varv för hela plattan?

Hur ofta är man nära tekannan när man åker?

Mät och räkna:

Utifrån de uppmätta (största/minsta) vinklarna beräkna accelerationen vid dessa tillfällen.

GRUPP C

Lyckohjul

(Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbanehjulet)

Välj ett av lyckohjulen i parken: Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbanehjulet.

Undersök:

Hur många olika tal finns på hjulet?

Välj fem tal

Observera spelet under 10 spel. Hur stor sannolikhet är det att något av dina nummer skall vinna någon av dessa gånger?

Skriv ned de nummer som vinner.

Hur många gånger ”vann” du?

Hur många gånger ”vann” du och dina klasskamrater totalt?

Hur många är ni?

Hur många gånger förväntar ni er att ha vunnit i genomsnitt?

Teknikfrågor:

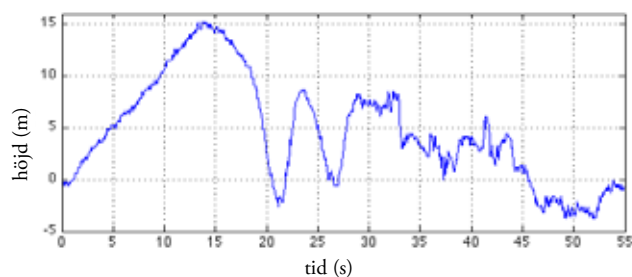
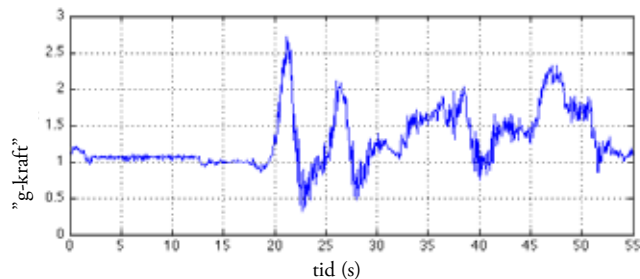
Vad är det för skillnad på pneumatik och hydraulik? Ge ett exempel på en attraktion som drivs av hydraulik och en som drivs av pneumatik. Gå till Teknik- och fysiktorget och undersök!

I en berg- och dalbana finns många bultar som måste vara åtdragna. De behöver ibland dras åt. Hur ofta kontrolleras de? Hur kan man veta om bultar är åtdragna utan att känna på dem?

Gå till Teknik- och fysiktorget och undersök!

GRUPP D

Kvasten

Före besöket:

I kvasten sitter man i en vagn som hänger under spåret. Grafen visar hur kraften på kroppen och höjden varierar medan man åker Kvasten.

Var under turen tror du att man känner sig lättast/tyngst? (Titta på grafen)

Rita ut krafterna som verkar på kroppen när man åker genom kurvan på fotot ovan.

Identifiera var i grafen man passerar kurvan i fotot.

Mät och räkna:

Hur fort åker tåget? Ta tid från marken, t.ex. med mobiltelefonens stoppur. Tåget är 14,45 m långt.

Åk, känn efter och undersök:

Försök identifiera delarna av turen i banan med tidpunkter i grafen.

Om du har en liten plastlinky, var under turen blir den som längst/kortast? Hur lång/kort?

Var under turen känner du dig tyngst?

GRUPP D

Fritt fall

Före besöket:

Hur långt är det till horisonten om man är 80 m.ö.h.? Titta på en karta i förväg och försök räkna ut hur långt man borde kunna se åt olika håll när man sitter högst upp.

Hur lång tid skulle det ta att falla fritt i 80 m? (Den första sekunden faller man ca 5m, nästa sekund 15 m, sedan 25 m, osv)

Mät och räkna:

Medan du står kvar på marken: Tag tiden på uppfarten, t.ex. med mobiltelefonens stoppur. Hur fort åker man på vägen upp?

Åk, känn efter och undersök:

Hur långt kan du se högst uppifrån? Stämmer det med dina beräkningar och när du tittade på kartan innan besöket?

Ta med en mugg vatten under turen. Håll den stadigt mot bygeln under hela fallet. (Försök låta bli att rycka till när du börjar falla). Vad händer med vattnet i muggen under fallet? Försök förklara vad du ser.

Kättingflygaren

Före besöket:

Hur långt åker man under ett varv? Det är 2 m mellan de yttre gungorna (16 stycken gungor) när Kättingflygaren är i vila.

Vilka krafter verkar på kroppen när man åker? (Rita i bilden nedan)

Åk, känn efter och undersök:

Ta med en mugg vatten. Sätt den i knät parallellt med sätet.

Observera vattenytan under turen. Vad ser du? Varför blir det så?

Mät och räkna:

Hur lång tid tar ett varv? Mät från marken och använd t.ex. mobiltelefonens stoppur.

Hänger alla gungorna i samma vinkel? Varför/varför inte?

Hur stor är centripetalaccelerationen? (Mät vinkeln i bilden)

Hur stor är radien? Uppskatta från bilden, du vet ju att i vila är avståndet mellan de yttre gungorna 2 meter.

Beräkna omloppstiden från accelerationen och radien. Utnyttja att accelerationen kan skrivas som v^2/r , där v är farten och r är radien i cirkelrörelsen. Stämmer den uträknade omloppstiden med den observerade?

Frågor - Gymnasiet

GRUPP D

Lyckohjul

(Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbانهjulet)

Välj ett av lyckohjulen i parken: Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbانهjulet.

Undersök:

Hur många olika tal finns på hjulet?

Välj fem tal

Observera spelet under 10 spel. Hur stor sannolikhet är det att något av dina nummer skall vinna någon av dessa gånger?

Skriv ned de nummer som vinner.

Hur många gånger ”vann” du?

Hur många gånger ”vann” du och dina klasskamrater totalt?

Hur många är ni?

Hur många gånger förväntar ni er att ha vunnit i genomsnitt?

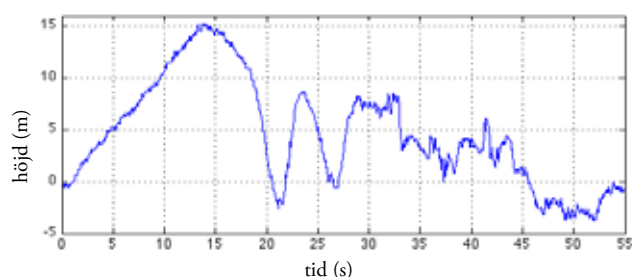
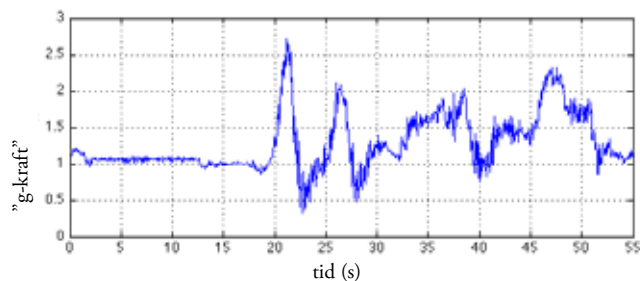
Teknikfrågor:

När man åker i ”uppdraget” i en berg- och dalbana hör man ett klickande ljud. Det kommer från ”anti-rollback” systemet som ska hindra tåget att rulla bakåt i uppdragsbacken om kedjan skulle gå av. Hur fungerar systemet? Vid Teknik- och fysiktorget kan du prova Vilda Musens system

Hur bromsas Fritt Fall? Gå och titta på attraktionen. Varför används just det bromssystemet där? Vad finns det för andra typer av bromssystem som används på attraktionerna? Gå till Teknik- och fysiktorget och undersök!

GRUPP E

Kvasten

Före besöket:

I kvasten sitter man i en vagn som hänger under spåret. Grafen visar hur kraften på kroppen och höjden varierar medan man åker Kvasten.

Var under turen tror du att man känner sig lättast/tyngst? (Titta på grafen)

Rita ut krafterna som verkar på kroppen när man åker genom kurvan på fotot ovan.

Identifiera var i grafen man passerar kurvan i fotot.

Mät och räkna:

Hur fort åker tåget? Ta tid från marken, t.ex. med mobiltelefonens stoppur. Tåget är 14,45 m långt.

Åk, känn efter och undersök:

Försök identifiera delarna av turen i banan med tidpunkter i grafen.

Om du har en liten plastlinky, var under turen blir den som längst/kortast? Hur lång/kort?

Var under turen känner du dig tyngst?

GRUPP E

Kättingflygaren

Före besöket:

Hur långt åker man under ett varv. Det är 2 m mellan de yttre gungorna (16 stycken gungor) när Kättingflygaren är i vila

Vilka krafter verkar på kroppen när man åker? (Rita i bilden nedan).

Åk, känn efter och undersök:

Ta med en mugg vatten. Sätt den i knät, parallellt med sätet. Observera vattenytan under turen. Vad ser du? Varför blir det så?

Mät och räkna:

Hur lång tid tar ett varv? Mät från marken och använd t.ex. mobiltelefonens stoppur.

Hänger alla gungorna i samma vinkel? Varför/varför inte?

Hur stor är centripetalaccelerationen? (Mät vinkeln i bilden)

Hur stor är radien? Uppskatta från bilden. Du vet ju att i vila är avståndet mellan de yttre gungorna 2 meter.

Beräkna omloppstiden från accelerationen och radien. Utnyttja att accelerationen kan skrivas som v^2/r , där v är farten och r är radien i cirkelrörelsen. Stämmer den uträknade omloppstiden med den observerade?

Frågor - Gymnasiel

GRUPP E

Lyktan

Bildserien visar skärmlipp med 0,2s intervall från en del av en film av en tur i Lyktan.

- Var åker man snabbast?
- Var åker man långsammast?
- Var tror du att man känner sig tyngst?
- Var tror du att man känner sig lättast?
- Var tror du att man känner sig ungefär lika tung som vanligt?

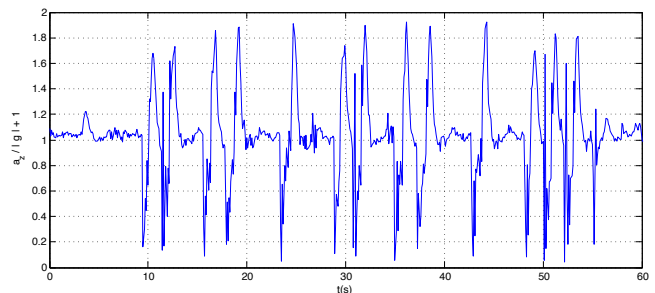
Åk, känn efter och undersök:

- Trä slinkyns gummiband över långfingret och kliv upp. Håll handen sträckt så stilla du kan och se vad som händer. Låt gärna någon på marken eller den som sitter bredvid dig hjälpa dig att observera slinkyn när du åker.
- Var känner du dig tyngst? Lättast?
- Hur lång är slinkyn på väg upp i början av åkturen?
- Hur lång är slinkyn när du vänder längst upp?
- Hur lång är slinkyn när du vänder längst ner?
- Hur lång är slinkyn när du är på väg upp igen? På väg ner?

Hur många G?:

Grafen på denna sida visar hur många "g" man upplever under olika delar av turen. Om du har en SmartPhone kan du själv mäta: t.ex som i grafen till höger:

- Kan du lista ut vad de olika topparna svarar mot?
- Titta på turen: Vad händer i mitten? Hur syns det i grafen?

Obs att en accelerometer inte mäter acceleration utan vektorn ($a-g$), ofta i enheten "g". Att stå stilla på marken - eller röra sig med konstant hastighet - svarar då mot 1. Ur grafen ser man att man under korta stunder känner sig ungefär hälften så tung som vanligt, och däremellan lite mer än dubbelt så tung som vanligt.

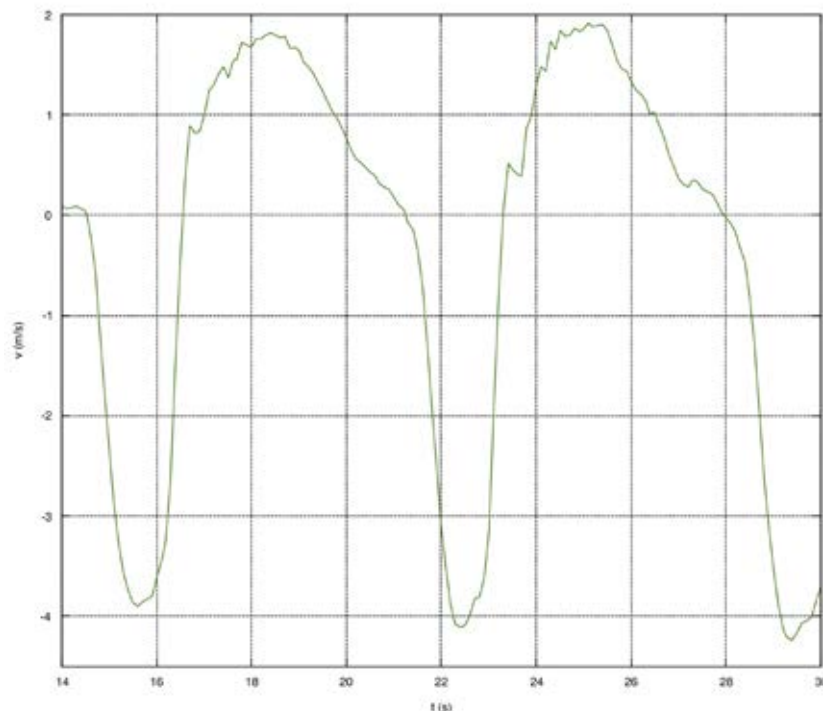
GRUPP E

Lyktan - fortsättning

Utforska hastighet och acceleration!

Bilden nedan visar en graf över hastigheten varierar under två studsar i Lyktan. Positiv hastighet är riktad uppåt.

- Markera i grafen de tidpunkter där man är högst upp (U) och längst ned (N). Beskriv hur du tänker.
- Hur man kan använda grafen för att få fram en uppskattning av hur långt det är mellan högsta och lägsta punkten. Rita i figuren
- Markera i grafen punkter där accelerationen är som störst (mest positiv) och var den är noll och när den är mest negativ.
- Kroppen påverkas hela tiden av tyngdkraften, mg , nedåt. I Lyktan påverkas kroppen också av en kraft från sätet - en "normalkraft", N . När man sitter stilla eller åker med konstant hastighet är normalkraften lika stor som tyngdkraften, men riktad uppåt så att krafterna tar ut varandra, dvs $N = -mg$. (kom ihåg att krafter är vektorer, här markerade med fetstil). När man accelereras uppåt måste normalkraftens belopp vara större än tyngdkraftens, dvs $|N| > mg$. Rita "frikroppsdiagram" ("kraftfigurer) för dessa situationer och även för acceleration nedåt.
- När känner man sig tyngre än vanligt (T) och när känner man sig lättare (L)? Markera i figuren!

Frågor - Gymnasiet

GRUPP E

Lyckohjul

(Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbanehjulet)

Välj ett av lyckohjulen i parken: Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbanehjulet.

Undersök:

Hur många olika tal finns på hjulet?

Välj fem tal

Observera spelet under 10 spel. Hur stor sannolikhet är det att något av dina nummer skall vinna någon av dessa gånger?

Skriv ned de nummer som vinner.

Hur många gånger "vann" du?

Hur många gånger "vann" du och dina klasskamrater totalt?

Hur många är ni?

Hur många gånger förväntar ni er att ha vunnit i genomsnitt?

Teknikfrågor

Hur har man placerat hjulen för att ett berg- och dalbanetåg ska stanna kvar på spåret även om de som åker lyfter från sätet?

Med en vevgenerator vid Teknik- och fysiktorget kan du driva en vanlig glödlampa respektive en LED-lampa. Märker du någon skillnad mellan de bägge lamporna? Vad beror det på?

Att göra hemma:

Vad finns det för och nackdelar med glödlampa respektive LED-lampa? Tänk på energiåtgång, ljusutbyte, färgåtergivning, produktionskostnad, livslängd och miljöpåverkan.

VETENSKAPENS HUS

GRUPP F

Vilda musen

Vilda musen på Gröna Lund är byggd igenom en annan attraktion, och de delar ibland stöd för spåren.

Mät och räkna:

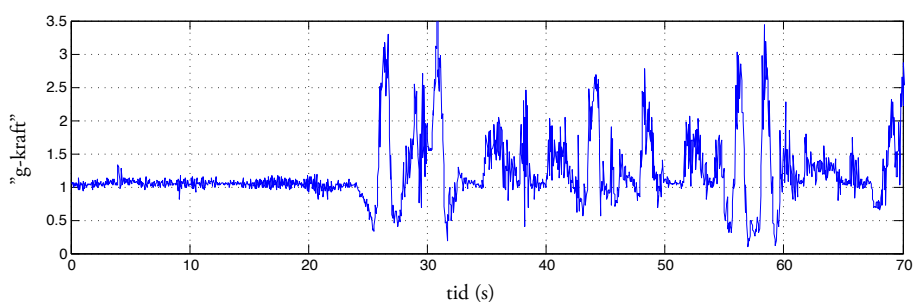
Går alla vagnar lika fort? Prova att ta tid (från marken) på några vagnar mellan två punkter du väljer och jämför tiden för olika tåg. Använd tabellen nedan.

Åk, känn efter och undersök:

Vagnarna är små och rymmer bara 4 personer. Hur påverkar det turen?

Det finns många vagnar samtidigt på spåret. Hur har man gjort för att vagnarna inte ska kunna köra in i varandra? Hur många vagnar kan det finnas samtidigt?

Grafen nedan visar hur "g-kraften" varierar med tiden medan man åker Vilda musen. Försök att identifiera några olika tidpunkter i grafen med platser i banan.

Valda sträckor	Tur 1	2	3	4	5	6	7	8

GRUPP F

Bläckfisken

Åk, känn efter och undersök:

Observera turen. Försök att följa en persons rörelse. Varje arm är 6.0 m och Bläckfisken roterar c:a 9 varv/minut. I änden av varje arm sitter en "kors" med 4 bilar, 2.1 m från korsets centrum. Korset roterar i motsatt riktning så att varje bil kommer närmast attraktionens centrum, c:a 16 gånger per minut.

Hur känns det i de olika lägena? Vilka krafter verkar?

Hur påverkas upplevelsen av att man samtidigt som man snurrar runt åker uppåt och nedåt?

Observera bilarna i ytterläget. Är det någon skillnad på hur tomma och fulla bilar rör sig?

Efter besöket:

Rita en skiss av banan sedd uppifrån. (Man kan också göra en simulering av banan, t.ex. i Excel.)

Cirkuskarusellen

Mät och räkna:

Hur lång tid tar ett varv?

Uppskatta hur stor diametern är.

Hur fort åker man i Cirkuskarusellen? Verkar det rimligt?

Hur stor är accelerationen?

Åk, känn efter och undersök:

Tag med ett "gosedjurslod" och sätt det i gungning. Håll sedan handen stilla medan djuret gungar vidare. Beskriv vad som händer! Varför?

Om du står på marken bredvid karusellen och observerar någon som åker med ett "gosedjurslod". Beskriv vad som händer? Hur gungar djuret? Varför?

Frågor - Gymnasiet

GRUPP F

Lyckohjul

(Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbانهjulet)

Välj ett av lyckohjulen i parken: Scenhjulet, Pringleshjulet eller Dansbانهjulet.

Undersök:

Hur många olika tal finns på hjulet?

Välj fem tal

Observera spelet under 10 spel. Hur stor sannolikhet är det att något av dina nummer skall vinna någon av dessa gånger ?

Skriv ned de nummer som vinner.

Hur många gånger "vann" du?

Hur många gånger "vann" du och dina klasskamrater totalt?

Hur många är ni?

Hur många gånger förväntar ni er att ha vunnit i genomsnitt?

Teknikfrågor

Varför finns det olika slags däck på hjulen på berg- och dalbanetåg? Gå till Teknik- och fysiktorget och undersök! Titta på hjulen, vilket/vilka hjul hör till vilken attraktion?

Vad för ämne kan man lukta på vid Teknik- och fysiktorget och vad kan det användas till?

